

УДК 378.015.31:17.022.1

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДІАГНОСТИЧНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВИХОВАНOSTІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Гуров Сергій, кандидат педагогічних наук, зав. кафедри методики викладання германських мов, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.

ORCID: 0000-0002-9456-0046

E-mail: serggurov@mail.ru

В статті розглянуто технологію проведення діагностичної роботи зі студентами гуманітарних спеціальностей для підвищення рівня вихованості духовно-моральних цінностей. Надаються приклади вправ і завдань для визначення рівня вихованості духовно-моральних цінностей студентів. Описуються блоки та етапи діагностичної роботи, спрямованої на вдосконалення духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей. Під час проведення діагностичної роботи ми розглядаємо активне, позитивне, байдуже, негативне ставлення до самого процесу діагностики як різні рівні відповідальності і одночасно як визнання прояву внутрішньої духовно-моральної культури особистості.

Ключові слова: цінності, духовно-моральні цінності, виховання, духовно-моральне виховання, особистість, студенти, студенти гуманітарних спеціальностей, діагностична робота.

TECHNOLOGY FOR CONDUCTING DIAGNOSTIC WORK WITH STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES TO IMPROVE THE LEVEL OF SPIRITUAL AND MORAL VALUES EDUCATION

Serhii Hurov, PhD in Pedagogical Sciences, Head of the Department of Germanic Languages Teaching Methods, Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9456-0046

E-mail: serggurov@mail.ru

The article considers the technology of conducting diagnostic work with students of humanitarian specialties to increase the level of spiritual and moral values education. Examples of exercises and tasks for determining the level of education of students' spiritual and moral values are provided. It describes the blocks and stages of diagnostic work aimed at improving the spiritual and moral values of students of humanitarian specialties. During the diagnostic work, we consider an active, positive, indifferent, negative attitude to the diagnostic process itself as different levels of responsibility and at the same time as recognition of the individual's manifestation of the inner spiritual and moral culture. Under the active attitude of the student we understand the creation of this atmosphere, which is free, conscious, proactive, creative activity of each student group that meets the interests of the student group and each individual. By positive attitude, we mean creating a working atmosphere in which there is some tension in the diagnostic work when the student is aware of the need for the diagnosis itself, is

ready to answer questions, but provides an opportunity for the teacher to feel that such a diagnosis does not always correspond to his true interests and needs. An indifferent attitude is characterized by creating an atmosphere in which the student and the teacher respond as if they are under pressure from the outside and do not find the need to do it. In this case, we suggest stopping the diagnostic process and identifying what the problem is. By negative attitude to diagnostic work and the process of self-diagnosis, we understand the creation of such an atmosphere when students try to resist and do not let to conduct a full diagnosis. In this situation, we consider it appropriate to stop the diagnostic process. Therefore, the diagnostic process takes into account the specifics of the spiritual and moral experience reflection and is associated with the formation of personal values, and so on. The content, completeness, and brightness of creative qualities can be monitored during educational work and the overall level of education of the entire academic group can be monitored as well.

Keywords: *values, spiritual and moral values, education, spiritual and moral education, personality, students, students of humanitarian specialties, diagnostic work.*

Сучасна проблема виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей є конкретною, раніше ж вона вважалася абстрактною. Звичайно можна не перейматися процесом виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітаріїв, не привчати їх до вдосконалення смаку у виборі художньої літератури, але таке нехтування, на наш погляд може призвести до негативних наслідків у суспільстві в цілому, де поступово знижуватиметься загальний рівень духовно-моральної культури.

Мета статті: надати детальний опис технології проведення діагностичної роботи зі студентами гуманітарних спеціальностей для підвищення рівня вихованості духовно-моральних цінностей.

Для розв'язання різнопланових проблем у вихованні духовно-моральних цінностей важливо провести психолого-педагогічну діагностичну роботу. Це необхідно зробити для того, щоб виявити особливості мотивації студентів гуманітарних спеціальностей до самовдосконалення та для складання методичних рекомендацій щодо проведення роботи над самовдосконаленням. Для фіксації, виміру і оцінки характеристик рівня вихованості духовно-моральних цінностей ми пропонуємо користуватися методикою оцінювання визначених в процесі дослідження критеріїв та показників сформованості духовно-моральних цінностей. У визначенні поняття критерій існують різні наукові підходи (В. Білоусова, Т. Ільїна, В. Полонський, М. Скаткін та ін.) [1; 2; 6; 8].

Поняття «критерій» (від гр. *kriterion*) розуміється як ознака, на основі якої здійснюється оцінка, мірило. Критерії вихованості – це теоретично розроблені показники рівня сформованості певних якостей особистості (колективу). На думку, Т. Ільїної, критерієм у широкому розумінні є те, на що людина має рівнятися, з чим звіряти ті чи інші досягнення [2].

Під критерієм науковці також розуміють еталон або ідеал, який визначає найвищий, досконалий рівень функціонування будь-якої системи. Якщо робити зіставлення з таким еталонним мірилом, то можна засвідчити ступінь відповідності і наближення справжнього рівня явища, що досліджується до ідеального зразка. Критеріями духовно-моральних цінностей в нашому дослідженні виступають: інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний і інструментально-поведінковий критерії.

За визначенням М. Скаткіна будь-який критерій має бути адекватним тому

феномену, вимірюванням якого він є; вчені наполягають на тому, що він має виражатися дефініцією і має бути простим [8]. Визначаючи й доповнюючи один одного, вони через показники, індикатори, характеризують кількісний і якісний аспект особистості студента та відображають наявність, стихійність, широту, дієвість вияву духовно-моральних цінностей у професійній і суспільній діяльності. Так, інформаційно-когнітивний критерій своїм результатом передбачає усвідомленість, повноту і конкретну суму знань про основи духовно-моральних цінностей. Згідно цього критерію студенти мають вміння використовувати їх для розв'язання практичних завдань під час вибору між добрим і злим.

На цьому етапі роботи зі студентами під час формування показників зазначеного критерію ми виділяємо такі напрями роботи: когнітивний напрям, сутність якого полягає у формуванні певного рівня загальнонаукової, професійної і соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей засобами художньої літератури, тобто набуття ними системи духовно-моральних цінностей, наукових і соціальних знань, вмінь і навичок.

Показниками інформаційно-когнітивного критерію нами визначаються:

- 1) розуміння сутності духовно-моральних цінностей особистості, механізмів їх прояву та усвідомлення необхідності їх виявлення у щоденній життєдіяльності;
- 2) знання духовних законів, моральних норм поведінки, прийнятих у соціумі та усвідомлення доцільності їх дотримання.

Мотиваційно-ціннісний критерій вміщує емоційне переживання індивідом свого ставлення до тієї чи іншої духовно-моральної цінності, він відображає прояв духовно-моральних почуттів, позитивну емоційну установку і внутрішню мотивацію до слідування духовно-моральним цінностям. Зокрема, мотиваційно-ціннісний критерій інтегрує духовно-моральні цінності, установки, переконання особистості студента й слугує основою формування мотивів духовно-моральної поведінки студентів гуманітарних спеціальностей, що визначається через рівні усвідомлення ними необхідності оволодіння і вияву духовних законів і моральних норм у взаємодії з іншими. В результаті у студента простежується позитивне ставлення до оточуючих, до моральних норм до духовного начала та вмотивоване бажання слідувати їм. Проявом цього критерію є спрямованість, стійкість, дієвість мотивів студентів гуманітарних спеціальностей.

Показниками мотиваційно-ціннісного критерію ми визначаємо такі:

- 1) ціннісне ставлення до духовно-моральних цінностей, норм поведінки;
- 2) наявність емоційно-позитивного ставлення до себе і оточуючої дійсності;
- 3) гуманістична установка на спілкування, в основі якого проявляються духовно-моральні цінності.

Аксіологічний напрям роботи за цим критерієм передбачає досягнення цілей духовно-морального виховання студентів гуманітарних спеціальностей, завдяки гармонійному зверненню до раціонально-розумового та емоційно-афективної сфер психіки особистості студентів під час роботи з художньою літературою з опорою на систему духовно-моральних цінностей.

Інструментально-поведінковий критерій спирається на результати взаємодії перших двох компонентів та проявляється у стійкості та активності моральної

поведінки в різних життєвих ситуаціях, у вміннях використовувати знання під час аналізу власної поведінки і поведінки інших людей. Саме завдяки пізнанню дійсності через художні образи в літературі у студентів формуються ціннісні переживання і готовність діяти у відповідності з наміченою ціллю. Основним напрямом роботи за цим критерієм вважаємо реалізацію особистісно-діяльнісного підходу з метою створення умов для розвитку гармонійної духовно багатой, морально досконалої, соціально активної і професійно-компетентної особистості студента гуманітарних спеціальностей.

Показниками інструментально-поведінкового критерію нами виокремлено такі:

- 1) свідомо регульована поведінка, спілкування на основі духовно-моральних цінностей;
- 2) постійний розвиток духовно-моральних цінностей;
- 3) саморегуляція і готовність здійснювати рефлексію власної і чужої поведінки.

До більш зручного оцінювання рівня вихованості духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей ми пропонуємо користуватися розробленими нами блоками. Пропонуємо діагностичну роботу оцінювати за шкалою, відповідно до якої якісні показники високого рівня від 4 до 5 балів, середнього – від 2 до 3, початкового – від 0 до 1 балів. На основі суми оцінок показників можна розподілити студентів за трьома рівнями вихованості: високий, середній, початковий.

В процесі оцінювання необхідно складати комплексну оцінку, де враховувати те, що саме у невимушеній бесіді викладачу можна чітко виявити відповідність або невідповідність у висловах студента, що допоможе одержати також перші відомості про спрямованість на самовиховання, рівень духовно-морального мислення тощо.

Так, ми пропонуємо під час роботи оцінювати показники інформаційно-когнітивного критерію за допомогою різних запитань, завдань та вправ, які можна варіювати у відповідності від ситуації. При цьому відповідь, яка є неповною або неконкретною, на нашу думку, свідчить про те, що студент не може отримати певний бал:

1. Що, на вашу думку, є духовно-моральними цінностями людини?
2. Назвіть принаймні 4–5 духовно-моральних цінностей людини.
3. Що, на вашу думку, складає сутність духовно-моральних цінностей особистості?
4. На вашу думку, що є основою для виховання духовно-моральних цінностей особистості у нашій країні?
5. Як ви вважаєте, якою є структура духовно-моральних цінностей особистості майбутнього фахівця гуманітарія?

Другий блок оцінювання показників інформаційно-когнітивного критерію духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей можна проводити за такими запитаннями:

1. Якими є компоненти духовно-моральних цінностей особистості?
2. Чи бувають випадки, коли Ви не можете відрізнити, що який вчинок є гарним, а який – ні?
3. Чи здатні Ви до мисленневих суджень з точки зору духовно-морального вибору?

При цьому для більш детального вивчення другого показника можна запропонувати вправу «Незавершені речення». Прикладом завдань такого типу стали

питання: «Я вважаю, що справжня любов – це...», «Для мене поняття сумління означає...», «Терпимість – ...», «Справедливість – ...», «Альтруїзм – це ...».

Під час вправи викладач оцінює, яким чином студенти завершують запропоновані речення та визначає здатність студентів розмежувати та протиставляти поняття духовно-моральних цінностей.

Дані діагностичної вправи «Незавершені речення» пропонуємо заповнювати у діагностичну карту відповідного блоку, та поставити певний бал із обов'язковою орієнтацією на власне спостереження за відповідними проявами цих показників у спілкуванні студента із оточенням, де дані спостереження можна внести у примітки (табл. 1). При цьому здатність до суджень студентів оцінюється у відповідності відповідей студента із власними спостереженнями. Також маємо ураховувати той факт, що уміння розрізняти категорії «добро» і «зло» включає також і вміння розрізняти негативні та позитивні якості, не підміняти їх.

Таблиця 1

**Оцінювання другого блоку відповідей показників
інформаційно-когнітивного критерію духовно-моральних цінностей**

№	Показники другого блоку	Бал
2.1	Наявність глосарію щодо основних понять стосовно духовно-моральних цінностей	
2.2	Уміння розрізняти категорії «добро» і «зло» в творах художньої літератури	
<i>Всього</i>		

Для третього блоку оцінювання показників інформаційно-когнітивного критерію духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей пропонуємо використати такі запитання та завдання:

1. Чи вважаєте Ви себе здатними до оцінювання художніх творів з позиції наявності в них виховного потенціалу?
2. Надайте визначення поняттям «добро», «зло», «цінність», «виховання».
3. В чому, на Вашу думку, полягає значення виховання духовно-моральних цінностей в особистості?

Під час оцінювання першої позиції важливо отримати і безпосередню відповідь студента, а також запропонувати різні діагностичні вправи. Наприклад, вправа «Кейс із ситуаціями». Студенти поділяються на міні-групи (не більше 4–5 студентів) та після прочитання запропонованих уривків за допомогою обговорення намагаються оцінити художній твір щодо наявності виховного потенціалу до формування духовно-моральних цінностей особистості. Після ознайомлення студенти мають відповісти на питання, хто, на їхній погляд вчинив вірно і пояснити власну точку зору.

Потім студентам пропонується викреслити ті уривки з книг, які на їхній погляд не відповідали вимогам щодо виховання духовно-моральних цінностей людини. Свої відповіді студенти мають обґрунтовувати. Після того, як перелік книг у міні-групах складено, один з представників переказує іншим учасникам характеристики, за якими вони робили свій вибір. Завдання учасників – здогадатися, хто схований за характеристикою та, яка саме інформація є помилковою. При цьому викладач спостерігає за активністю студентів у групі, за емоційним станом учасників та відповідністю позитивних та негативних дій, за вмінням студентів оцінювати твори.

Зазначимо, що при оцінюванні другої та третьої позиції важливо враховувати емоційну реакцію студента під час відповіді, про що можна зазначити у примітці (табл. 2).

Таблиця 2

**Оцінювання третього блоку відповідей показників
інформаційно-когнітивного критерію духовно-моральних цінностей**

№	Показники третього блоку	Бал
3.1	Здатність до духовно-моральної оцінки творів художньої літератури	
3.2	Усвідомлення значень духовно-моральних цінностей в художній літературі	
	<i>Всього</i>	

Для оцінювання показників мотиваційно-ціннісного критерію рівня вихованості духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей ми пропонуємо використовувати не тільки методи опитування і спостереження, а й комплекс об'єктивної (бесіда із партнерами студента, які добре його знають, аналіз документації) та суб'єктивної інформації про досліджуваних.

Пропонуємо наступні запитання та завдання, що ми розподілили на відповідні блоки.

Перший блок містить такі запитання та завдання.

1. Назвіть цінності, якими, на Ваш погляд, має користуватися гуманітарій у майбутній професійній діяльності.
2. Як ці цінності пов'язані із Вашими потребами до самовдосконалення? На Вашу думку, перелічені Вами цінності спроможні забезпечити розвиток суспільства у цілому?
3. Завдання для партнерів (друзів) опитуваних: Оцініть мотивацію Вашого друга (подруги) до самовдосконалення духовно-моральних якостей. Чи можна назвати її позитивною?

Якщо оцінювання першої та третьої позиції можна доповнювати та уточнювати за допомогою спостереження та бесід із особами, які знають досліджуваного, то для діагностики другої позиції у даному блоці пропонуємо також, окрім поставлених запитань, використовувати методу «Ціннісні орієнтації» [4, с. 26–28]. Так, кожному студенту потрібно надати два списки цінностей – на спеціальних картках, на листках. У списках кожний студент привласнює кожній цінності ранговий номер, а картки розкладає по порядку значущості. Важливим також є акцентування уваги студентів на тому, що таблицю слід уважно вивчити і, вибравши ту цінність, яка найбільш значуща, покласти її на перше місце. Потім студенти вибирають другу за значимістю цінність і кладуть її за першою. Потім виконують те ж саме зі всіма картками, що залишилися.

Другий блок містить такі запитання та завдання.

1. Наявність духовно-моральних ідеалів.
2. Переконання та інтереси.
3. Вправа «Здатність до прояву любові і милосердя».

Підкреслимо, що наявність духовно-моральних ідеалів майбутнього фахівця можна діагностувати не тільки під час бесіди, а й під час анкетування, за допомогою методу незалежних експертів. Також для діагностики наявності духовно-моральних ідеалів студентам можна запропонувати роботу у такій послідовності: а) у міні-групах

намалювати портрет будь-якого персонажа, обраного з творів художньої літератури і описати якості, якими можна пишатися; б) у міні-групах розіграти рольову гру, де відобразити одного з відомих персонажів, надати можливість іншим студентам вгадати про кого йде мова і чому саме обраний персонаж відповідає духовно-моральним ідеалам; в) проведення бесіди про духовно-моральний ідеал, який має бути у кожного студента. При цьому викладач спостерігає за відповідністю духовно-моральних якостей обраного персонажу у розповідях студента та при необхідності коригує відповіді.

Другу позицію у даному блоці можна діагностувати за допомогою методу тестування або малюнкової методики, за допомогою якої досліджуваний за необмежений час має створити комфортне середовище для себе. При цьому слід урахувати ті предмети, як студенти малюють першими.

Для більш об'єктивних висновків картини при оцінюванні третьої позиції цього блоку ми пропонуємо використовувати «Тест на терпимість» [4, с. 399–400]; «Тест на асертивність» [4, с. 409–411].

Після проведення тестування можна провести діагностичну вправу «Здатність до прояву любові». Ця вправа призначена для того, щоб кожний студент мав можливість пізнати свою здатність до прояву любові, а викладачу, який проводить вправу, зрозуміти, який зі студентів потребує додаткової уваги та корекції. Вправу пропонуємо проводити у парній роботі (орієнтовний час для проведення – 10–15 хв.). Студенти мають знайти собі зручне місце та сісти навпроти один до одного. Викладач надає таку установку: «Сьогодні ми зробимо важливу вправу. Ми будемо намагатися поглянути один одному в очі. Ми намагаємося бути при цьому спокійними та уважними до партнера. Затримайте погляд на декілька хвилин та спробуйте відчути довіру до партнера».

Після вправи студенти можуть проаналізувати вправу за допомогою відповідей на такі запитання:

1. Повідомте, чи важким було для вас таке завдання?
2. Що заважало, або, навпаки, сприяло проведенню вправи?
3. Опишіть у двох-трьох реченнях, що Ви відчуваєте зараз. Чи змінилось Ваше ставлення до партнера?

Третій блок показників мотиваційно-ціннісного критерію духовно-моральних цінностей студентів містить такі запитання та завдання.

1. Бесіда про важливість виховання духовно-моральних цінностей. «Побажання».
2. Запитання: Чи відчуваєте Ви потребу вирішувати проблеми духовно-морального характеру у взаємодії із оточуючими?
3. Аналіз емоційних реакцій на твори художньої літератури.

Для виконання останнього завдання вважаємо доцільним використовувати техніку «Опиши власні почуття» та зіставляти отримані дані під час семінарських занять із проявами емоційних реакцій студента.

Під час діагностики критерію рівня вихованості духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей маємо вказати на важливість дотримання таких правил:

1. Показники інструментально-поведінкового критерію вивчаються в результаті аналізу діяльності і стосунків студентів під час спілкування в академічній групі, і, у першу чергу, під час аудиторних занять та практичної діяльності. Методи опитування самого студента у такому разі можуть надавати лише приблизну інформацію, яку потрібно перевіряти.

2. Слід одночасно вивчати і відповіді студента, і думку колективу студентської групи, оскільки саме у системі міжособистісних відносин показники інструментально-поведінкового критерію виявляються більш виразно.

3. Діагностика інструментально-поведінкового критерію духовно-моральних цінностей особистості має спонукати студента до самопізнання і самоаналізу, що спроможне забезпечити позитивне сприйняття майбутнім фахівцем виховних впливів викладачів та кураторів, а й майбутньому – перехід виховання на інтраперсональний рівень (рівень самовиховання особистості).

Для оцінювання показників зазначеного критерію рівня вихованості духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей пропонуємо наступні запитання та завдання, що вважаємо доцільним ми розподілили на відповідні блоки.

Перший блок містить такі запитання та завдання:

1. Наведіть приклади того, які духовно-моральні цінності людина використовує у своїй повсякденній діяльності.
2. Складіть план процесу виховання духовно-моральних цінностей особистості.
3. Проаналізуйте чи здатні Ви до духовно-моральних вчинків,

Тест на здатність до духовно-моральних вчинків оцінюється таким чином: за відповідь а студенту виставляється 4 бали, за відповідь б – 2 бали, за відповідь в – 1 бал.

В процесі дослідження ми також використовували ігрові вправи, що допомагали більш точно виявити здатність студентів до емпатії, гуманізму рефлексії і добротності. Така вправа як «Відтвори ходу». Діагностична вправа має проводитися у групі, супроводжуватися обговоренням. Із групи обираються декілька студентів, які, на думку діагноста, є більш нерішучими, ніж інші. Студентам надаються такі завдання:

1. Відтвори ходу пригнобленої людини.
2. Відтвори ходу гордої людини.
3. Відтвори ходу хитрої людини.
4. Відтвори ходу доброї людини.
5. Відтвори ходу нерішучої людини.

Звичайно студент, який не здатний до емпатії і відповідно до творення духовно-моральних вчинків самостійно, ставить подібне запитання: «А як це, хода нерішучої людини?». У такому випадку із академічної групи виділяються один або два студенти, які підказують «Пройди так, як ти звичайно ходиш».

Другий блок містить такі запитання та завдання:

1. Перевірка на вміння здійснювати рефлексію духовно-морального досвіду (документальний аналіз результатів вправ на здійснення рефлексії духовно-морального досвіду). Наприклад, оцінюється повнота викладу матеріалу, адекватність відповідним завданням, глибина думок тощо.

2. Запитання до партнера досліджуваного: Чи можна назвати роботу Вашого друга (подруги) над виховання духовно-моральних цінностей активною?

3. Перед Вами шкала оцінки Вашого вміння урахувати особистісні інтереси із духовно-моральними потребами суспільства. Оцініть Ваше вміння урахувати особистісні інтереси із моральними потребами суспільства. Поставте знак «+» у тій графі, яку Ви вважаєте вірною, а знак «☺» у тій графі, яка є відповідною Вашій поведінці.

Під час оцінювання третього завдання пропонуємо урахувати відповідність

шкал моральної оцінки «+» та шкали самооцінки «☼» вміння студента із власними спостереженнями.

Аналіз результатів діагностичного дослідження, присвячений виявленню рівня вихованості духовно-моральних цінностей особистості, свідчить, що процес формування якісної визначеності дуже складний та самостійний, він має урахувати специфіку та напрям підготовки фахівців-гуманітаріїв, враховувати комплексність оцінки і викладача, і куратора, і методистів практики і урахувати роботу над духовно-моральними рисами студента вже під час оцінювання, адже запропонована нами методика діагностичної роботи враховує процеси внутрішнього самотворення, занурення у внутрішній світ, формування та реалізації прагнення до самовдосконалення духовно-моральних цінностей.

Ми пропонуємо діагностичну роботу поєднувати із тестами «Вміння розбиратися в людях» [5, с. 402–403], на вміння самостійного вибору [4, с. 403–404], на виявлення рівня самооцінки [4, с. 406–407]; зіставляти результати тесту М. Люшера з власними спостереженнями [4, с. 46–47], опитувальник EPQ, індекс життєвого стилю LSI, метод експертних оцінок у поєднанні з самооцінкою та взаємооцінкою, тестами «Персональний автопортрет» [4, с. 143–145], «Оцінка рівня комунікабельності», особистісного диференціалу [4, с. 87–89] та ін.

Під час проведення діагностичної роботи ми розглядаємо активне, позитивне, байдуже, негативне ставлення до самого процесу діагностики як різні рівні відповідальності і одночасно як визнання прояву внутрішньої духовно-моральної культури особистості. Під активним ставленням студента ми розуміємо створення такої атмосфери, у якій здійснюється вільна, свідомо, ініціативна, творча діяльність кожного із студентів групи, що відповідає і інтересам студентської групи, і інтересам кожної особистості. Під позитивним ставленням ми розуміємо створення робочої атмосфери, в якій відчувається деяка напруженість у діагностичній роботі, коли студент усвідомлює необхідність самої діагностики, готовий відповідати на запитання, але надає можливість викладачу відчути, що така діагностика не завжди відповідає його дійсним інтересам і потребам. Байдуже ставлення характеризується створенням такої атмосфери, в якій студент та академічна група відповідають так, немовби на них тиснуть ззовні і при цьому не виявляють потребу відповідати, і у цьому випадку пропонуємо зупинити процес діагностики та виявити, у чому є проблема. Під негативним ставленням до діагностичної роботи та до процесу самодіагностики ми розуміємо створення такої атмосфери, коли студенти намагаються чинити опір і не надають можливості провести повноцінну діагностику. В такому випадку доцільним вважаємо припинення процесу діагностики.

Отже, процес діагностики враховує особливу специфіку рефлексії духовно-морального досвіду та пов'язаний з формуванням цінностей, цінностями особистості тощо. За змістом, повнотою й яскравістю вияву творчих якостей під час проведення виховної роботи можна відслідковувати і загальний рівень вихованості всієї академічної групи. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вважаємо визначити діагностичні проблеми під час проведення діагностики, та отримавши результати, науково окреслити та підтвердити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів щодо формування духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей засобами художньої літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусова В. О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи. Київ: ІЗМН, 1997. 192 с.
2. Ильина Т. А. Педагогика. Москва : Просвещение, 1984. 486 с.
3. Истратова О. Н. Психодиагностика. Коллекция лучших тестов. 4-е. изд. Ростов н/Д: Феникс, 2007. 375 с.
4. Карелин А. Большая энциклопедия психологических тестов. Москва: Изд-во «Эксмо», 2007. 416 с.
5. Касицина Н., Михайлова Н., Юсфин С. Как разбудить собственную активность ученика: педагогика поддержки: тактика помощи. Москва: Чистые пруды, 2007. 31 с.
6. Полонский В. М. Оценка качества научно-педагогических исследований. Москва: Педагогика, 1987. 144 с.
7. Саяпіна С. А., Коркішко О. Г. Вивчення особистості студента як засіб академічної адаптації у ВНЗ. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки.* 2008. Вип. 120. С. 35–39.
8. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований. Москва: Педагогика, 1986. 234 с.

REFERENCES

1. Belousova, V. O. (1997). Teorija i metodika gumanizacii vidnosin starshoklasnikiv u pozaurochnij dijal'nosti zagal'noosvitn'oї shkoli. Kiyv: IZMN [in Ukrainian].
2. Ilina, T. A. (1984). Pedagogika. Moscow: Prosveschenie [in Russian].
3. Istratova, O. N. (2007). Psihodiagnostika. Kollekcija luchshih testov. Rostov on Don: Phoenix [in Russian].
4. Karelin, A. (2007). Bol'shaja jenciklopedija psihologicheskikh testov. Moscow: Eksmo publishing house [in Russian].
5. Casilina, N., Mikhailova, N., Jusfin, S. (2007). Kak razbudit' sobstvennuju aktivnost' uchenika: pedagogika podderzhki: taktika pomoshhi. Moscow: Chistye Prudy [in Russian].
6. Polonsky, V. M. (1987). Ocenka kachestva nauchno-pedagogicheskikh issledovanij. Moscow: Pedagogy [in Russian].
7. Sapna, S. A., Corcho, O. G.(2008). Vivchennja osobistosti studenta jak zasib akademichnoї adaptacii u VNZ. *Visnyk Cherkasskogo University imeni Bohdana Khmelnytskoho. Series: Pedagogichni nauki, 120, 35–39* [in Ukrainian].
8. Skatkin, M. N. (1986). Metodologija i metodika pedagogicheskikh issledovanij. Moscow: Pedagogy [in Russian].